

JONO BALIO ETNOLOGIJOS DARBAI

Vacys Milius

Jonas Balys ir Vacys Milius
Silver Springe, Md., JAV,
1989 m. *Jurgio Gimbuto*
nuotrauka

Kai kitų priklausomybėn patekusių Europos tautų inteligentai tautinių atgimimų laikotarpiu XIX a. rinko medžiagą apie liaudies kultūrą, ją tyrė, leido leidinius, lietuviai dėl nelemto spaudos draudimo tai turėjo padaryti pirmosios nepriklausomybės metais. Tai darė į Šiaulių kraštotyros draugiją susibūrę įvairių profesijų entuziastai, savo tyrinėjimus skelbdami žurnale „Gimtasai kraštas“. Tuo metu dar tik besiformuojančiai etnologijai į talką atėjo mokslo institucijose dirbę tautosakininkai. Čia didžiausi nuopelnai priklauso Jonui Baliui. *Tautosakos darbuose* jis skelbė kitų autorių papročių aprašymus. Abiejose jo parengtose *Tautosakos rinkėjo vadovo* laidose yra ir etnografiniai skyriai: pirmojoje apie bendruomenės ir kalendorinių švenčių papročius¹, antrojoje – apie darbus, papročių teisę, liaudies veterinariją, žvejojimą².

Tiek Lietuvoje, tiek gyvendamas užsieniuose Jonas Balys ypatingą dėmesį skyrė klasifikuotos etnografinės medžiagos skelbimui. Pirmąją stambią Kūčių, Kalėdų, Naujųjų metų papročių ir burtų 367 pavyzdžių publikaciją jis paskelbė *Mūsų tautosakos* pirmajame tome³. Tarp jų yra ir Kalėdų penkių žaidimų aprašai. Savo rengtuose *Tautosakos darbuose* dviem atvejais greta Mažosios Lietuvos tautosakos tekstų publikavo ir etnografinius užrašymus, liaudies medicinos pavyzdžius, apie krikšty-

nas, vestuves, laidotuves, aprangą, kalendorines šventes⁴, įvairenybes⁵, aukštaičių žaidimų ir šokių aprašymus⁶.

Gyvendamas Jungtinėse Amerikos Valstijose Jonas Balys įsteigė *Lietuvių tautosakos lobyno* seriją. Nors buvo sugalvojęs Lietuvių tautosakos leidyklos pavadinimą, tačiau pats rengdavo, surinkdavo rašomąją mašinėlę, pats buvo leidėju. Šioje dešimties tomų serijoje jis aprėpė daugelį etninės kultūros sričių. Ne veltui atgautos sostinės universitete jis vadovavo Tautotyros katedrai, į kurią įėjo ir folkloristika, ir etnologija.

Viena šios serijos knyga skirta kalendorinėms šventėms⁷. Prataratyje rašoma apie švenčių reikšmę kaimo gyvenime, apeigų ir papročių kilmę, stabmeldystės liekanas, apeigines dainas, naująją magiją, leidinio rengimo eigą. Šios knygos pirmąją dalį sudaro 1930 m. paskelbtieji „Kalėdų papročiai ir burtai“, antrojoje dalyje „Užgavėnės“ skelbiama 413 šios šventės klasifikuotų pavyzdžių. Šios dalies kai kurių skyrelių pradžioje ar po atskirais pavyzdžiais pateikiami parengėjo aiškinimai. Panašiai parengti ir trečias bei ketvirtas skyriai – „Verbos, Didžioji savaitė, Velykos“ ir „Nuo Jurginių iki Devintinių“. Skelbiama 1942 m. dar Vilniuje parašyta studija „Joninių papročiai ir tikėjimai“. Šeštasis skyrius skirtas Visų šventųjų dienai ir Vėlinių papročiams. Šios knygos antrasis leidimas su Vyčio Čiubrinsko pabaigos žodžiu išleistas Vilniuje⁸.

Kitas šios serijos tomas susideda iš dviejų dalių – „Vaikystė“ ir „Lietuvių vestuvių papročiai“. Pirmojoje dalyje pateikiami papročių momentai nuo pradėjimo iki bren-dimo, antrąją dalį sudaro 1946 m. Hamburge paskelbta studija „Lietuvių vestuvių papročiai“ (apie ją žr. žemiau)⁹. Gale chronologine tvarka pridedama „Jono Balio spausdintų darbų bibliografija (1926–1979)“; joje 657 pozicijos, liudijančios jo mokslinę veiklą ir etninės kultūros populiarinimą.

Dar vienas šios serijos tomas skirtas mirčiai ir laidotuvėms¹⁰. Čia pateikiami duomenys nuo mirties pranašų iki mirusiųjų paminėjimų. Pagal savo rengiamų leidinių tradiciją Jonas Balys pateikia priedų: fotografuotą Theodoro Lepnerio skyrių apie laidotuves (1744), perspausdina anglišką straipsnį „Pitsburgo lietuvių pasakojimai apie vaiduoklius“.

Viena *Lietuvių tautosakos lobyno* knyga skirta Uršulės Žemaitienės suvalkiečių vestuvių aprašymui¹¹. Tai apie 1900 metus Lankeliškių ir Alvito parapijose (dab. Vilkaviškio raj.) vykusių vestuvių aprašymas. Nemaža vietos užima vestuvių dainų tekstai. Gale vienas puslapis skirtas kuklioms samdinių vestuvėms. Pradžioje pateikta U. Žemaitienės autobiografija. Jonas Balys taip pat parengė tos pačios autorės aprašymą apie linus su priedu apie ją pačią¹². Tai kompleksinis Lankeliškių parapijos linininkystės aprašymas: linų apdorojimas, verpimas, audimas, sėmenų aliejus, kanapės, dainos ir mįslės apie linus.

Paskutinėje, dešimtoje, *Lietuvių tautosakos lobyno* knygoje Jonas Balys perspausdino tiriamojo pobūdžio straipsnį apie žemdirbystės papročius ir prietarus, publikuotą karo metais Kaune¹³. Tai Jurginių, pirmojo bandos išginimo ir pirmosios vagos papročių prasmių aiškinimai.

Svarbiausias Jono Balio etnologinis darbas yra vokiečių kalba 1946 m. paskelbta studija *Lietuvių vestuvių papročiai* Baltijos universiteto pranešimų serijoje¹⁴.

Pratarmėje rašoma, kad šiame darbe vestuvių papročiai suskaidomi į pagrindinius elementus, kuriuos nagrinėjant būtų galima visumą ir skirtumus išsiaiškinti. Remiamasi 36 lietuvių, lenkų, rusų, vokiečių kalbomis paskelbtais darbais bei 33 Lietuvių tautosakos archyve esančiais aprašais. Čia taip pat aptariama vestuvių laikas, veikėjai, išskiriamos tokios pagrindinės vestuvių vyksmo dalys – piršlybos, sutartuvės, mergvakaris, jaunosios atsisveikinimas jos namuose ir priėmimas vyro namuose. Darbas turi du skyrius: pagrindiniai epizodai ir jų eiga, reikšmingieji daiktai ir papročių elementai. Pirmajame skyriuje nuo piršlybų iki svečių išrūkymo išskiriama 18 epizodų. Šis skyrius baigiasi trijų dalykų aptarimu: 1) vestuvių dainų, 2) mirusiųjų atminimu, pasireiškiančiu dainose ir raudose, 3) neištekėjusių merginų ir vaikinų laidotuvėmis. Antrajame skyriuje aptariami reikšmingi daiktai ir papročių elementai – laimę nešančių indų sudužimas, ėjimas apie stalą, slenksčio, duonos, karvojaus prasmė, jaunosios kasų išpynimas, gaubtuvės ant duonkubilio, magiškieji valgiai (kiaušinis, gaidys, obuoliai), ugnis ir šviesa, apšlakstymas vandeniu, aplinkos papuošimas žalumynais, jaunosios papuošimas, pirštinės, persirengėliai, vaisingumą užtikrinantys veiksmai.

Išvadose pabrėžiama, kad šio darbo tikslas buvo lietuvių vestuvių papročių ir su jais susijusių tikėjimų susisteminimas (tai būdinga visiems Jono Balio etnologiniams darbams). Pirmiausia iškeliami bendrieji priešindoeuropietiškieji elementai, būdingi seniesiems indoeuropiečiams ir bendrieji europietiškieji. Paskutinės išvadų mintys tokios: a) tai atskyrimas iš vienos ir perėjimas į kitą giminę, b) pastangos magiškais veiksmais užsitikrinti naujai sukuriama šeimos vaisingumą ir pasiturtumą, c) apsauginės priemonės nuo pakerėjimo. Išvados pateiktos ir angliškai. Šiuo darbu Jonas Balys pateikė viso lietuvių etnoso vestuvių papročių kompendiumą, išskyrė papročių elementus, aiškino tų elementų ir daiktų prasmes.

Jonas Balys vokiečių kalba yra paskelbęs apybraižą apie lietuvių liaudies papročius¹⁵. Pirmuoju šio darbo sakiniu teigiama, kad lietuvių papročių pagrindinę masę sudaro bendrieji indoeuropietiškieji elementai. Įvade išretintu šriftu pabrėžiama, kad liaudies papročiai yra neatskiriami nuo jos tikėjimų: liaudies papročiai – tai tikėjimai, perkelti į veiksmą. Įvado pabaigoje rašoma, kad čia nepateikiama apibendrinta visų lietuvių liaudies papročių apžvalga, o ištraukiami tie momentai, kuriuos galima laikyti tipiškais dvasinės elgsenos pavyzdžiais. Pagrindinis darbo šaltinis – Lietuvių tautosakos archyvo užrašai.

Apybraižą sudaro tokie skyriai: 1) Žemė Motina; 2) Kasdieninė duona; 3) Židinio ugnis; 4) Šeima ir bendruomenė; 5) Darbai; 6) Metinės šventės. Pirmajame skyriuje, paminėjęs žemės dievybę Žemyną, pateikiama papročių pavyzdžių, susijusių su žemės gerbimu, iškeliami šie septyni momentai: žemė yra mūsų motina, maitintoja, žmogus kilęs iš žemės ir vėl į ją sugrįš, ji yra šventa, ją reikia bučiuoti, jos negalima mušti, ji reikalaujanti aukų. Duonos reikšmė papročiuose iliustruojama jos naudojimu arimo pradžios ir derliaus nuėmimo papročiuose, kur ji yra kaip auka. Ji vartojama ir vestuvių bei laidotuvių papročiuose. Ugnis laikyta šventa, be jos neapsieita per vestuves, Jonines.

Skyriuje apie šeimą ir bendruomenę parodyta liaudies pažiūra į neištekėjusias moteris, apie jaunosios atsisveikinimo ir priėmimo vyro pusėje papročius, vestuvių

dovanas, pažiūrą į mirtį ir mirusįjį, sielos likimą po mirties, raudas, valgių ir gėrimų dėjimą į karstą, bendravimą su mirusiųjų vėlėmis. Darbuose esąs svarbus lenktyniavimas, jie atliekami talkomis. Čia rašoma ir apie Jurgines, pirmąjį gyvulių išginimą, laistymąsi vandeniu. Skyrius „Metinės šventės“ skirtas Užgavėnių persirengėliams, blukio vilkimui Pelenų dieną, Joninėms. Išvadoje teigiama, kad lietuviams būdingas nuosaikumas, tradicijų pamėgimas. Nors šiame darbe atrinkta nagrinėti dalis papročių, tačiau vis tiek susidaro gana išsamus lietuvių būdingųjų papročių vaizdas.

Vienas Jono Balio straipsnis skirtas lietuvių Užgavėnių papročiams¹⁶. Pirmiausia paaiškinama 'Užgavėnių' žodžio prasmė, paminimi ir įvertinami skelbtieji straipsniai. Aiškinamas liaudiškas supratimas, kodėl draudžiama tą dieną verpti verpstuku, malti girmomis, vyti virves, grūsti piestoje, siūti, šukuoti galvą, taip pat skatinamieji darbai – važinėjimas, čiuožinėjimas ant verpstės nuo kalvos, sukimas sukynėje, vaikštinėjimas į svečius, supimasis sūpuoklėse. Atskirai rašoma apie tos dienos gausų mėsos vartojimą, to prasmę, šiuonio, sklindžių valgymą, gausų alaus gėrimą, likusių valgių ir stalo indų panaudojimą. Pagrindiniu Užgavėnių papročiu laikomas vaikštinėjimas persirengėliais, nurodoma, kas vaizduojama kaukėmis. Plačiau nagrinėjama arklį, ožį, gervę vaizduojantys persirengėliai. Kitas svarbus Užgavėnių paprotys – Kotrės / Gavėno vežiojimas kaimo gatve. Šio papročio prasmė – vaisingumo ir augimo skatinimas. O laistymosi vandeniu prasmė – iššaukti gerą linų derlių. Taip pat aprašoma Lašinsko ir Kanapinsko dvikova, kaladės vilkimas Pelenų dieną, pusiau-gavėnis. Šis straipsnis teikia išsamų Užgavėnių papročių, persirengėlių ir jų prasmių vaizdą.

Savo darbus Jonas Balys palydi literatūros sąrašu, angliškais santraukomis, kai kada iliustruoja nuotraukomis.

Peržvelgus Jono Balio etnologinius darbus galima padaryti tokias išvadas: 1. Jis paskelbė daugybę klasifikuotos medžiagos apie žemdirbystės, šeimos ir kalendorinių švenčių papročius, aiškina jų prasmę. 2. Dalis straipsnių yra tiriamojo pobūdžio, teikia išsamų nagrinėjamų papročių vaizdą. 3. Papročiuose ieškojo senųjų tikėjimų atšvaitų. 4. Kitomis kalbomis paskelbti tiriamojo pobūdžio darbai lietuviškai nesuprantantiems tyrinėtojams teikia palyginamųjų duomenų, pagaliau populiarina lietuvių etninę kultūrą plačiame mokslo pasaulyje.

¹ Tautosakos rinkėjo vadovas. Kaunas, 1936, p. 68–80.

² Tautosakos rinkėjo vadovas. 2-oji laida. Kaunas, 1940, p. 118–139.

³ J. Balys. Kalėdų papročiai ir burtai. – Mūsų tautosaka, t. 1. Kaunas, 1930, p. 124–153.

⁴ Tautosakos darbai, t. 3. Kaunas, 1937, p. 33–39.

⁵ Tautosakos darbai, t. 7. Kaunas, 1940, p. 144–147.

⁶ Tautosakos darbai, t. 5. Kaunas, 1938, p. 237–247.

⁷ Jonas Balys. Lietuvių kalendorinės šventės. Silver Spring, 1978. – XIV, 160 p.

⁸ Jonas Balys. Lietuvių kalendorinės šventės. Vilnius, 1993. – 310 p.

⁹ Jonas Balys. Vaikystė ir vedybos. Silver Spring, 1979. – 172 p.

¹⁰ Jonas Balys. Mirtis ir laidotuvės. Silver Spring, 1981. – 151 p.

¹¹ Uršulė Žemaitienė. Suvalkiečių vestuvės. Red. Jonas Balys. Cleveland, 1953. – 80 p.

¹² *Uršulė Žemaitienė*. Lino istorija. – *Aidai*, 1952, Nr. 10, p. 455–463.

¹³ *Jonas Balys*. Žemdirbystės papročiai ir prietarai. – *Žemės ūkis*, 1943, Nr. 8, p. 569–582. Perspausdinta iš: *Jonas Balys*. Lietuvių žemdirbystės papročiai ir tikėjimai. Silver Spring, 1986, p. 203–216.

¹⁴ *J. Balys*. Litauische Hochzeitsbräuche. Hamburg, 1949. – 78 p. (Contributions of Baltic University, No. 9.)

¹⁵ *J. Balys*. Litauische Volksbräuche: Volkkundliche Skizzen. – *Folk Liv*, vol. 12–13. Stockholm, 1948–1949, p. 112–140.

¹⁶ *Jonas Balys*. Fastnachtsbräuche in Litauen. – *Archives Suisses des Traditions Populaires*, vol. 45, cahier 1. Bâle, 1948, p. 40–69.

TAUTOSAKOS DĖSTYTOJAS

Rimantas Skeivys

Ar išmatuojama erudicijos vertė?

Kad ir kaip subtiliai kartais būtų išreiškiamas garbės, profesionalumo, autoriteto pripažinimas – tai pernelyg jautri sfera, kad ordinais ar nacionalinėmis premijomis institucionalizuotas oficialus požiūris be išlygų sutaptų su žmonių mintyse ar vaizduotėje susiklostančiuoju...

Galima prisistatinėti filosofu, menininku, politiku, iš mandagumo niekas atvirai neprieštaraus, bet ar iš tikrųjų prisistatantysis tokiu bus laikomas? Ir atvirkščiai. Esama asmenybių, kurios savaime, natūraliai savo požiūriais ir idėjomis, netgi klaidomis ir abejonėmis įsiterpia į sociumo, su kuriuo bendrauja, dvasios sklaidą.

Patarlė „Dažnai rudine apsilvilkusi vaikšto gili išmintis“ ne visada tiksli.

Aistra žinoti, nenumaldomas intelekto, besiveržiančio prie tiesos ir grožio, nerimas – tai Aukščiausiojo dovana, galinti būti suteikta kiekvienam nepriklausomai nuo to, kuo užsiimama gyvenime. Ypatinga sėkmė reikia laikyti atsitiktis, kai troškimo žinoti, gebėjimo suvokti giliau ir plačiau dovana sutampa su profesija ir tokiu būdu gaunama galimybė rezonuoti. Intelektualinė patirtis perduodama kitiems, ji suvisuotinama, tampa išsilavinimą, moralines vertybes, kultūrą maitinančiu šaltiniu.

Jautriausias erudicijos ir intelekto jėgai yra akademinis jaunimas.

Profesorius Donatas Sauka, kurio 75-metį neseniai pagerbė įvairioms kartoms atstovaujantys Vilniaus humanitarai, skirtinas prie tų retų lietuviškos padangės eruditų, kurių mąstymo vertę lemia ne tik konkreti paskaitų kursų, straipsnių, knygų intelektualinė faktūra, bet ir viešosios nuomonės kaskart su džiugesiu ir nusistebėjimu konstatuojama žinojimo alkio ir pozityvių moralinių nuostatų dermė, kitaip tariant, visuomeninė lituanistikos šviesuolio atsakomybė.

Įstabu, tačiau profesoriaus lituanistika reiškiasi prieštaramis. Viename dėmesio poliuje – poetinio teksto metaforinės semantikos, pasklidusios įvaizdžių ir motyvų deriniuose, analizė. Kitame – tiksliais, aiškiais žodžiais išsakoma angažuotumo tradicinėms žmogaus būties vertybėms paradigma. Šių polių sąveika profesoriaus Donato Saukos mąstysenoje niekada nesibaigianti, spontaniška ir veržli. Ji verčia koncentruotis į tai, kas iš šalies neįžvelgiama, kas intuityviai gyva, it verdenė alma sąmonės gelmėse. Išrūkusi į laisvę, virtusi žodžiais išsakoma tiesa, profesoriaus

Donato Saukos intuicija pribloškia išvalgų jautrumu, paradokšais, estetinio realybės pergyvenimo nuotaikingumu. Iš kur visa tai?

„Vėliau aš įsitikinau, kad apie savo jausmus mes žinome viską – nežinome tik jų gelmės, tai yra jų nuoširdumo. Čia netgi poelgiai negali būti matas – bet kuriuo atveju tol, kol nėra įrodyta, kad jie ne poza, o įrodyti tai ne visada lengva.“

Jeano Paulio Sartre'o prisipažinimas gali būti raktas, padedantis susigaudyti profesoriaus Donato Saukos įtaigos magijoje. Jo erudiciją gerte gėrė studentai humanitarai, prabėgusio amžiaus 7–8-ajame dešimtmetyje brendę Vilniaus universitete.

Gal ne visi teiginiai, tada sutikti su beatodairiško įsijautimo šiluma, šiandien atrodo paveikūs, galbūt nuomonės ir idėjos, tada buvusios nepageidautinos, šiandien tiek įprastos, kad net nebeprisimenama jų pradžia, bet jeigu esame ištikimi nuostatai, jog jaunystė, kad ir kokia ji bebūtų – skurdi, sumaitota, užgožta, per anksti nuvytusi, – visada teisi, vadinasi, turime sutikti, kad metas, kai profesorius Donatas Sauka kalbėjo mums apie sutartines, valiavimus, koplytstulpių puošybos elementus, o apsisukęs mokė gėrėtis Charles Baudelaire'o, Arthuro Rimbaud, Paulio Verlaine'o eilėmis, buvo tikras ir būtinasis. Slogioje sveriamo ir dozuojamo žinojimo erdvėje, kurioje dusome sovietmečiu, regėjome gyvos minties polėkį, nesitaikstymą su apatija ir vangumu. Tai padėjo susivokti, atitokti nuo nevilties, padėjo busti atsakomybei, 1989 metais išsiveržusiai Baltijos kelio į laisvę jėga.

Neįmanoma išvardyti, ką jaunose vaizduotėse paskleidė profesoriaus Donato Saukos sugestijos. Nurodysiu tik keletą įsimintinų dalykų, susijusių su lietuvių tautosakos paskaitomis.

Dabartinėmis akimis žvelgiant, 1959–1960 metais tada dar vyresniojo dėstytojo Donato Saukos pirmųjų studijų metų lituanistams skaitytas tautosakos kursas kuo nors ypatinga nepasizymėjo. Tautosakos kilmė, rūšys, žanrai, ryšius su tikrove akcentuojantys estetikos principai, daugybė iliustruojančių pavyzdžių – paskaita po paskaitos buvo nušviečiami pagrindiniai dėstomojo dalyko bruožai ir išeities taškai. Buvo pabrėžiama tautosakos liaudiškumas, darbo vaidmuo tautosakinėje kūryboje, materialistiniai sveiko proto, akivaizdžiai pastebimo pasakose, patarlėse, priežodžiuose, aspektai. Laikytasi, kiek buvo įmanoma, istoriškumo – aiškinta, kurie žanrai archajiškesni, kaip atsispindi feodalizmo epocha tautosakoje, kokie motyvai išryškėja įkopus į evoliucijos viršūnę – tarybinę tautosaką.

Kursas buvo skaitomas laikantis marksistinės metodologijos schemos, tuo metu be išimties privalomos visoms aukštosiose mokyklose dėstytooms disciplinoms. Nelinkę skaitytis su šiuo reikalavimu dėstytojai rizikavo užsitraukti partinės priežiūros organų nemalonę, o nepadariusieji reikiamų išvadų po „nurodytą“ klaidų galėjo tikėtis, dingsčiai pasitaikius, netekti darbo.

Ilgainiui išmokome atpažinti tą besikartojančią schemą kone visų lektorių paskaitose, bet turiu pasakyti, jog tai nebuvo mums svarbu. Iš įvairių Lietuvos pakraščių susirinkę į Vilnių semtis žinių, gaudėme kiekvieną žodį, visa, ką girdėjome, atrodė vienodai reikšminga, filosofinės vieno ar kito reiškinių interpretavimo skirtybės tuo metu mums buvo sunkiai išvelgiamos, ginčų ar diskusijų dėl to nekilo. Požiūris į

dėstytojus klostėsi kitokiu pagrindu. Dažniausiai jis buvo neapibrėžtai emocinis – patinka, mielas, įdomus ar ne. Kita vertus, nestigo ir pragmatinio vertinimo – kaip dėstytojas elgiasi per įskaitas ir egzaminus, „kirvis“ ar ne.

Dėstytojo Donato Saukos atžvilgiu netruko nusistovėti palankus nusiteikimas. Jo paskaitos, kaip mokslinė disciplina, nevargino. Dėstytojas kalbėjo tai, kas kiekvienam iš mūsų buvo pažįstama, prisimenama iš pasakojimų, regėta ar girdėta tėvų namuose. Tai, ką Donatas Sauka aiškino, buvo „sąva“, mums jau žinoma, tik dar neapmąstyta, nepaversta aktyviu žinojimu lietuviškosios būties poezija.

„Sąva“ ir „svėtima“. Sovietmečiu šia sąvokų opozicija rėmėsi moralinis apsisprendimas. „Sąva“ – tai, kas susiję su Lietuva, su lietuvių kalba, literatūra, papročiais, su Lietuvos istorija, išstumta iš viešojo gyvenimo katalikybe. „Svėtima“ – tai, ką skelbė laikraščiai ir radijas, kas buvo versta iš rusų kalbos, kas skambėjo komunistų partijos funkcionierių kalbose ir direktyvose. Neįsileidus į sąmonę „svėtima“, nebuvo galima tikėtis sėkmės. Tuo tarpu „sąva“ buvo jauku, suprantama ir įprasta, tačiau gyvenimo perspektyvų atžvilgiu – akligatvis, užuito vegetavimo erdvė.

Kad ir kaip Donatas Sauka ideologinių komisijų, vizitatorių, patarėjų ir šiaip gerų žmonių buvo auklėjamas, kad ir kaip stengėsi prisitaikyti, atitikti „mokslinę“ laiko dvasią, „sąva“ – norėjo to ar ne – jo paskaitose visada buvo gerokai daugiau negu „svėtima“. Mes šitai jutome, bet kadangi dar nebuvo atėjęs laikas kiekvienam iš mūsų apsispręsti dėl asmeninės ateities, džiaugėmės ir palaikėme jį.

Kas buvo tie pastebėjimai, smulkmenos, užuominos, ekskursai Donato Saukos paskaitose, kuriuos suvokėme kaip „sąva“?

Nuotrupos šiandien išnyra iš atminties be sistemos ar aiškesnio konteksto.

Taip antai nepakankamai išsirutulioję epiniai pasakojimai pirmykščiame mene. Dėstytojas darė prielaidą, kad jų galėję būti istorinių, poetinių, aiškinančių tikrovę ir dar kitokių. Poetiniai pasakojimai... Donatas Sauka stabtelėjo ties jais. Tai, anot jo, tokie, kurie nesiekia nieko aiškinti, pasakojami dėl gražumo, išmonės, dėl fantazijos laisvės...

Kitas įsiminimas – apie gyvybės ir mirties sąsają pasakose, dainose... Iš kapo, kur palaidotas tėvelis arba motulė, išdygsta medelis, išauga žalias krūmelis, sedulėlė, želia žolė...

Apie drožinius. Nuo seno lietuviai buvo įpratę kryžiais ir skulptūrelėmis puošti peizažą, – yra kalbėjęs Donatas Sauka. Jų būta pamiškėse, ant kalvų, kryžkelėse, po dideliais medžiais... Kryžių esama visoje Europoje, bet lietuviškieji itin saviti, išpuošti ornamentais, simboliais... 1864 metais Muravjovas Korikas uždraudęs statyti koplytstulpius...

Arba štai. Kartą Donatas Sauka pasakojo apie liaudies menininkus, tarp jų apie Juozą Gedminą iš Šiaulėnų valsčiaus, nutašiusį iš akmenų daug antkapinių skulptūrų – gyvulių, paukščių, augalų figūrų. Gedminas buvęs svajotojas, fantazuotojas. Gyvenime tokie žmonės paprastai laikomi nevykėliais... Kodėl Gedminas tapęs akmentašiu? Pradžioje drožęs iš medžio, papuošęs skulptūromis ir savo, ir kaimynų namus, bet to jo pomėgio negalėjusi pakešti žmona kartą ėmusi ir sudeginusi skulptūras... Sugretinkime mintyse Gedmino žmonos elgesį su dabartinių žmonių

polėkiais ir papročiais. Ar neįžvelgsime panašumo? Štai ir darosi aišku, kodėl Lietuvos skulptorius ėmėsi akmens...

Apie patarles ir priežodžius. Patarlė visuomet turinti užbaigtą mintį, sprendimą, – aiškino Donatas Sauka, – o priežodis ją išreiškia ne iki galo, tik užsimenama apie išvadą. Patarlė duoda platų apibendrinimą, o priežodis dažniausiai tėra taiklus ir konkretus palyginimas, šmaikščiai pavartotas sakinyje. „Sutinka kaip akmuo su kirviu“. Ir patarlės, ir priežodžiai vartojami minties gilumui, kalbos vaizdingumui sustiprinti... Ne kartą atėjo į galvą šie Donato Saukos teiginiai klausantis daugelio mūsų politikų iškalbos... Nepasitaiko išgirsti jų šnekėjimuose nei patarlių, nei priežodžių, užtat dėl to turbūt nėra nei minties gilumo, nei sąmojo – banalūs, pilki, kaip ir jie patys, žodžiai...

Įsidėmėtų paskaitose dalykų – aibės. Apie lietuviškąją demonologiją. Apie Perkūną su Velniu – du nesutaikomu priešininku, kad Perkūnas Velnią galys įveikti tik padedamas žmogaus... Apie sakmes ir padavimus... Apie žmonių aukojimą statant pilis ir rūmus, apie nuskendusius varpus Mityvos prie Skapiškio ar Lukšto prie Alanotos ežeruose... Visko, ką teko išgirsti per Donato Saukos paskaitas, čia nesuminėsi. O ir nebūtina. Jis pats mūsų mintyse yra virtęs įvaizdžiu, žadinančiu asociacijas ir idėjas. Tai neapčiuopiamoji erudicijos energija. Išsilavinimo, įtaigos, mokėjimo naudotis žinojimu – viso to, ko labiausiai stinga dabarties Lietuvai – dosniai išdalyta ir tebedalijama vertė.

AMBRAZIEJUI JONYNUI – 85

Kostas Aleksynas

Neišlikęs tas namas prie Krokialaukio Alytaus rajone esančiame Krekštėnų kaime, kuriame per 1919 metų Grabnyčias darbštaus žemdirbio Kazimiero Jonyno šeimoje pasaulį išvydo penktasis vaikas – Ambraziejus. Kaip ir dera dzūkų šeimai, tėvas gerai suprato, ką reiškia žmogaus dvasiai ir nuotaikai gražus dainavimas. Motina irgi nusitverdavo dainos, kai verpdavo, ausdavo, siūdavo apdarą pulkui vaikų.

Alytaus gimnazija, kurioje Ambraziejus, baigęs Varnagirių pradžios mokyklą, tęsė mokslus, turėjo puikių, išsilavinusių mokytojų, kurie daug davė, kad jis pajustų pagarbą ne tik literatūrai, bet ir visai žodinei mūsų tautos kūrybai, ją pamiltų ir ja susidomėtų. Vytautas Maknys, dabar žinomas teatrologas, o tada – šios gimnazijos mokytojas, skatino savo mokinius rinkti tautosaką. Dar gimnazistas Ambraziejus susiduria su tautosakininku ir etnografu Juozu Baldžiumi. Jo paskaitos, išklaustytos studijuojant universitete, taip pat bendravimas su broliais Mykolu ir Vaclovu Biržiškėmis, ko gero, daug nulėmė, kad buvo pasirinktas folkloristo kelias. Tad nenuostabu, kad Ambraziejus Jonynas, 1946 metais baigęs universitetą, įsidarbina Istorijos institute baigiamoje formuoti Tautosakos sekcijoje. Negausi tautosakininkų grupė 1952 metais atitenka Lietuvių kalbos ir literatūros institutui. Čia neilgai trukus Ambraziejus Jonynas tampa Tautosakos sektoriaus (vėliau – skyriaus) vadovu. Kartu keletą metų skaito bendrąjį tautosakos kursą Vilniaus universiteto studentams. 1955 metais pirmas iš pokario tautosakininkų apgina filologijos mokslų kandidato disertaciją. Jos tema – „Baudžiauninkų kovos prieš feodalus atspindžiai buitinėse lietuvių liaudies pasakose“ – ne visai prie širdies, ne vieną jos teiginį tenka grįsti ideologizuotais pritempimais, bet kur dėsi, turi paklusti bolševikmečio reikalavimui, kad kiekvienas rašinys būtų „aktualaus turinio“ (aišku, ką reiškė tas „aktualumas“). Disertacija taip ir liko ištisai nepublikuota.

Tam tikrą prošvaistę niūrioje pokario kultūrinio gyvenimo padangėje reiškė „Lietuvių tautosakos rinktinės“ pasirodymas 1954 metais – tuo metu, kai anksčiau išleisti lietuvių tautosakos rinkiniai jau buvo tapę sunkiai prieinami. Vienas iš jos rengėjų buvo Ambraziejus Jonynas. Aišku, ir čia dar reikėjo paklusti „tarybinės

folkloristikos“ reikalavimams, vis dėlto pavyko pateikti būdinguosius tradicinės liaudies kūrybos pavyzdžius. Laisviau operuojant turima medžiaga, jau galėta parengti (kartu su bendradarbiu Kaziu Grigu) knygas „Lietuvių tautosaka 1944–1956“ (1957), „Patarlės ir priežodžiai“ (1958), darniai pritačiusias prie kitų tuo metu ėmusių rodytis senojo tautosakos palikimo publikacijų (Simono Stanevičiaus „Dainų žemaičių“, Jurgio Lebedžio parengtos knygos „Smulkioji lietuvių tautosaka XVII–XVIII a.“, pakartotinai išleistų brolių Juškų dainų rinkinių ir kt.).

Labiausiai iš ankstyvųjų savo darbų Ambraziejus Jonynas vertina tai, ką jis yra nuveikęs kolektyviai rašant „Lietuvių tautosakos apybraižą“, pasirodžiusią 1963 metais, kai jau buvo galima kur kas objektyviau vertinti tautosakos gyvavimo faktus bei reiškinius. Šiame veikalė, pirmąsyk lietuvių folkloristikoje pateikiančiame tokį išsamų gyvu žodžiu plitusios mūsų tautos kūrybos vaizdą, jo yra parašytas platus įvadinis straipsnis, apžvelgta dauguma dainuojamosios tautosakos ir kai kurie pasakojamosios tautosakos žanrai. Be to, jam teko redaguoti – taisyti ir pildyti – kelių autorių rašytą tekstą, kad knyga taptų vientisa. Praėjo jau keturi dešimtmečiai nuo „Lietuvių tautosakos apybraižos“ pasirodymo – kol kas ji neturi pakaitalo, naujų tyrimų pagrindu leidžiančio pažvelgti į mūsų folkloro šaknis, istoriją, gyvavimą praecityje ir dabarties sąlygomis.

Praėjusio amžiaus septintojo dešimtmečio pradžioje, kai Lietuvių kalbos ir literatūros institute esąs Lietuvių tautosakos rankraštynas, kasmet pasipildantis apie 4000–5000 naujai užrašytų kūrinių, artėjo iki milijoninės sankaupos, kai Tautosakos skyriaus mokslo darbuotojai jau turėjo susisteminę didelę šios medžiagos, ypač liaudies dainų, dalį, susidarė galimybė imtis rengti leidinį „Lietuvių tautosaka“. Penkiomis jo knygomis siekta kondensuotai pateikti ryškų ir drauge pilną mūsų tautos poetinės kūrybos vaizdą – parodyti, ką vertingiausio yra sukūrę mūsų senoliai ir kas iš kartos į kartą, iš lūpų į lūpas per šimtmečius pasiekė mūsų laikus. Ambraziejaus Jonyno pavardę rasime kiekvienoje šio leidinio knygoje. Jis redagavo pirmuosius du tomus, skirtus dainuojamajai tautosakai, taip pat prisidėjo prie kitų tomų redagavimo. Platūs yra įvadiniai straipsniai, jo parašyti pirmam, antram ir ketvirtam tomams apie leidinyje skelbiamas liaudies dainas, raudas, daugumą pasakojamosios tautosakos žanrų. Drauge su kitais pagrindiniais „Lietuvių tautosakos“ parengėjais – Kaziu Grigu ir Leonardu Sauka – Ambraziejus Jonynas už šį darbą susilaukė Lietuvos valstybinės (tada vadintos Respublikine) premijos.

Keliolika metų tautosakos skyrius, vadovaujamas Ambraziejaus Jonyno, brandino ir konkretino mintį imtis rengti kapitalinį, sisteminių apibendrinamojo pobūdžio daugiatomį liaudies dainų leidinį. Jo darbuotojai per tą laiką pasiekė, kad Lietuvių liaudies dainų katalogas buvo gerokai papildytas ir apėmė daugiau kaip 400 000 tekstų ir per 65 000 melodijų, be to, atskiromis knygomis buvo išleisti 8 šio katalogo skyriai. Tai sudarė tvirtą pamatą mūryti didžiulį lietuvių mokslo bei kultūros pastatą – rengti, kaip vėliau paaiškės, kone keturiasdešimt knygų apimsiantį „Lietuvių liaudies dainyną“, „vieną didžiausių ligi šiol atliktų ir dabar tebedirbamą lituanistinės filologijos darbą“. Taip šį sumanymą įvertino Ambraziejus Jonynas – vienas iš jo iniciatorių ir pirmųjų šešių jo tomų vyriausiasis redaktorius.

„Rinkime tautosaką!“ – tokiu periodinėje spaudoje paskelbtu raginimu pradeda savo folkloristo kelią Ambraziejus Jonynas. Tai, ką liaudis yra sukūrusi ir kas gyvuoja bei laiko tėkmėje plinta gyvu žodžiu, yra labai vertinga įvairiais požiūriais ir turi būti užfiksuota, išsaugota ateities kartoms, – primenama ne viename jo rašinyje, raginančiame imtis šio svarbaus darbo ir inteligentijos atstovą, ir moksleivį. Staliniinio režimo metais priverstinai kreipiant tautosakos rinkėjų žvilgsnį į tariamąją, neegzistuojančią „tarybinę tautosaką“, kartu parodoma, kad ir dabartiniais laikais esama tikrų naujosios tautosakos kūrėjų. Straipsniuose Ambraziejus Jonynas atskleidžia, kokį vaidmenį vaidina tautosaka visuomenės gyvenime, aptaria šios kūrybos grožį, išvelgia joje glūdinčią išmintį, fantastikos ir tikrovės darną.

Ambraziejus Jonynas dažnai randa progą informuoti visuomenę apie folkloristų nuveiktus ir vykdomus darbus, tarti žodį svarbiais tautosakos gyvavimo, rinkimo, saugojimo, tyrimo, propagavimo klausimais. Jis prisimena žmones, kuriems yra tekę darbuotis ir nemažai nuveikti folkloristikos baruose. Personalijoms skirtuose straipsniuose šiltai atsiliepia apie tautosakos rinkėjus Vinčą Birbilą, Praną Šivickį, Matą Untulį, Juožą Jurgą, Juožą Gaidulį (Aidulį), Konstantiną Bajerčių, savo buvusius bendradarbius Zenoną Slaviūną, Pranę Jokimaitienę, Klimą Viščinį.

Svarbi Ambraziejaus Jonyno tyrinėjimų tema – literatūros ir folkloro tarpusavyo sąveika. Pirmiausia pamėginęs atsekti Butkų Juzės eilių dainingumo priežastis, vėliau pasidomėjęs, kodėl liaudis pamėgo Antano Strazdo kūrinį, jis veikia ima aiškintis, kokį ryšį su tautosaka turi Žemaitės, Juliaus Janonio kūryba. Ilgainiui ant Ambraziejaus Jonyno darbo stalo atgula knyga „Gaivinanti tautosakos srovė“ (1979), kurioje gvildenama, kokią įtaką turėjo tautosaka lietuvių literatūrai apskritai, jos autoriams ir žanrams skyrium paėmus, o kita vertus – kaip rašytinė kūryba visą laiką veikė ir turtino folklorą.

Labai vaisingai Ambraziejaus Jonyno pasidarbuota lietuvių tautosakos istoriografijos srityje. Ilgus metus kruopščiai kaupus medžiagą, neretai naršant po sunkiai prieinamus ar mažai žinomus šaltinius, ir ją apibendrinus, parašyta monografija „Lietuvių folkloristika: Iki XIX a.“. Joje chonologiškai išdėstomi faktai, aptikti senuosiuose istorijos, etnografijos ir kalbos darbuose (folkloristinių darbų tada, deja, dar nebūta), leido autoriui parodyti, jog mūsų tautosaka aptariamuoju metu gyvavo kasdienėje žmonių buityje, buvo turtinga, įvairi, vaidino didžiulį kultūrinį bei socialinį vaidmenį, o laikotarpio pabaigoje netgi peržengė nacionalinės mūsų kultūros ribas ir įėjo į Europos kultūros lobyną.

Domėtis žmonėmis, savo vaisinga veikla pagausinusiems mūsų tautosakos aruodais, nesiliaujama ir išėjus monografijai. Po penkerių metų išėjusioje knygoje „Liudvikas Rėza tautosakininkas“ (1989) Ambraziejus Jonynas apie šį XIX amžiaus pradžios Mažosios Lietuvos dainų skelbėją ir tyrėją randa dar daug ką naujo pasakyti. O periodinėje kultūrinį gyvenimą nušviečiančioje spaudoje jis paskelbia straipsnių apie Antano Baranausko ir Vinco Krėvės tautosakinę veiklą ciklus.

Kaip neužtvenksi upės bėgimo, taip nesulaikysi laiko tėkmės... Visai neseniai minėjome garbingą Ambraziejaus Jonyno 80 metų sukaktį (žr.: Tautosakos darbai, [t.] X (XVII). V., 1999, p. 37–43). Laikas užvertė gyvenimo knygoje dar penketa lapų.

MUZIKOS VERTYBES KŪRUSI ASMENYBĖ

Kompozitoriaus Vlado Jakubėno gimimo 100-ąsias metines paminėjus

Vaclovas Juodpusis

Plačiai per pasaulį nuvilnijo kompozitoriaus ir muzikos kritiko Vlado Jakubėno gimimo 100-ųjų metinių paminėjimas. Jį prisiminė ir pagerbė JAV lietuviai, šalies, kurioje šis muzikas praleido intensyvių, beveik tris dešimtmečius trukusį laikotarpį. Jį minėjo ir jo muzikine veikla didžiavosi Lietuva, nuo Biržų, kuriuose gimė ir praleido jaunystės metus, subrandinusių muzikinio polėkio sparnus, nešusių jį į Rygą, Kauną, Berlyną, Taliną, Helsinkį, Varšuvą, Londoną... Nešė ne tik kaip žinių ištroškusių, bet ir kaip kompozitorių, kaip atlikėją – puikų pianistą, ansamblių dalyvį bei koncertmeisterį. Galima sakyti, kad Vladą Jakubėną minėjo visa Lietuva, nuo jau minėtų Biržų iki Vilniaus, Kauno, Klaipėdos... Įspūdingi vakarai vyko Stasio Vainiūno namuose (Lietuvos muzikų rėmimo fondo organizuojamo „Sugrįžimų“ festivalio renginys gegužės 12 d.), Biržų pilyje, Lietuvos nacionalinėje filharmonijoje, Kaune, Klaipėdoje... Daugelis Lietuvos atlikėjų jautė profesinę pareigą koncertuose atlikti Vlado Jakubėno kūrinis, net tuos, kurie retokai suskamba. Šia prasme malonu minėti klaipėdiečių ansamblio „Žilvinas“ vokalinę grupę, kuri padainavo visas keturias kompozitoriaus klaipėdiškių dainų išdailas. Prisiminimais apie kompozitorių Vilniuje, Stasio Vainiūno namuose, dalijosi iš Biržų atvykusi A. Balčiauskienė (jos pasakojimą 2004 05 29 išspausdino Čikagoje leidžiamas „Draugas“). Taigi turėjome gražių progų beveik visapusiškai prisiminti spalvingą šio menininko asmenybę ir susimąstyti, ką padarėme ir ko nepadarėme, kad Vlado Jakubėno kūrybinis palikimas būtų mums visiems prieinamas, kad žinotume, kur ieškoti to ar kito jo kūrinio, rašinio, muzikos įrašo, kad jo kūrybinis palikimas būtų prisimintas ir skambėtų ne tik garbios sukakties proga, bet kasdien, nuolatos, ypač dabar, kai Lietuva yra laisva ir niekas nebevaržo bendrauti su lietuvių išeivija.

Galimybę susipažinti su Vlado Jakubėno kūrybiniu palikimu atvėrė nukritusi geležinė uždanga. 1993 metais į atlikėjus prabilo Vlado Jakubėno harmonizuotų evangelikų giesmių rinkinys „Jėzau, Tu mano gyvybe“ (sudarė Irena Skomskienė), kuriame įdėtos penkios išplėtos Mažosios Lietuvos giesmės. Tai pirmasis šio kompozitoriaus kūrybos leidinys, kurio atsiradimą inicijavo Vlado Jakubėno draugija Čikagoje ir šios draugijos Lietuvos skyrius. Apmaudu tik, kad nors prie leidinio

triūsė ne vienas muzikas, supainiota liko net puslapių numeracija (redaktorius Boleslovas Zubrickas).

Po metų, minint Vlodo Jakubėno gimimo 90-ąsias metines, buvo išleistas muzikologės Loretos Tamulytės-Venclauskienės parengtas jo straipsnių dvitomis, kuris dažnam muzikui ir nemuzikui atvėrė akis, kokį reikšmingą darbą visą gyvenimą dirbo šis žmogus – nuolatinis periodinės spaudos talkininkas. Pasirodžius leidiniui, suvokėme ir jo svarbą analizuojant mūsų šalies muzikinio gyvenimo peripetijas. Galima pasidžiaugti, kad šis dvitomis visą laiką yra Lietuvos muzikologų, muzikos kritikų parankinė medžiaga, skatinanti pasidomėti, kaip vieną ar kitą muzikinį reiškinį vertino Vladas Jakubėnas. Bet ir iš dvitomio parengėjos norėjosi didesnio kruopštumo. Buvo galima vartant periodinius leidinius, ypač „Lietuvos aidą“, patikslinti koncertų ar spektaklių datas, nes jų dažnai prisireikia. Gaila, bet į dvitomį nepateko keliolika Vlodo Jakubėno straipsnių, kurie buvo publikuoti karo metais leistuose laikraščiuose.

Trečioji kregždė, atvėrusi Vlodo Jakubėno kūrybos spalvas, buvo leidinys „Už jūrių marių“ (parengė Vaclovas Juodpusis), kuriame sudėtos lietuvių liaudies dainų išdailos chorams ne tik kukliai subalsuotos, bet ir išplėtos (pavyzdžiui, kantata „Oi mergyte“ arba „Ko žilas ožys bliovė“ su fortepijono pritarimu). Šis 1994 metais pasirodęs leidinys dar kartą visiems priminė, kad kompozitorius puikiai pažinojo lietuvių tautosaką ir ji darė įtaką visai jo originaliai muzikinei kūrybai (tautosakinių elementų kupinas jo kurtas baletas „Vaivos juosta“, lietuvių liaudies dainų melodijų ar jų intonacijų sumaniai įpinta į jo simfoninius bei kamerinius kūrinus).

Vladas Jakubėnas – puikus chorinės muzikos kūrėjas. Ne viena jo originali ar išplėta lietuvių liaudies daina skambėjo dainų šventėse. Tiesa, pokario Lietuva jo chorinei kūrybai buvo nebyli, tuo tarpu JAV ir Kanados lietuvių dainų šventėse skambėjo „Tremtinių ir išvežtųjų giesmė“ (B. Brazdžionio eilės), net sudėtingoji išplėtoji, Čikagoje perkurta (sukurtas fortepijono akompanimentas) „Ko žilas ožys bliovė“, taip pat „Rugsėjis“ (O. Kaluginaitės-Jakubėnienės eilės) ir „Augino močiutė“ moterų chorui, „Kai aš jokiau“ vyrų chorui, „Vai eičiau aš, eičiau“ (V. Mykolaičio-Putino eilės) ir „Nurimk, sesut“ (P. Vaičiūno eilės) mišriam chorui.

Labai reikšmingi Vlodo Jakubėno kūrybos sklaidai buvo 1997 metai. Dar karo metais su kompozitoriumi bendradarbiavęs Jonas Petronis šįkart išleido „Dvi rapsodijas“ ir du šokius iš baletu „Vaivos juosta“ fortepijonui, „Melodiją-legendą“ smuikui ir fortepijonui ir „Serenadą“ violončelei ir fortepijonui, kūrinius, kurie greitai įsipynė į Lietuvos atlikėjų repertuarą ir leido klausytojams geriau pažinti Vlodo Jakubėno kūrybos braižą. O Ramutis Čepinskas sudarė (išleido Lietuvos muzikų draugija) solidų (150 p.) leidinį „Svetimi kalnai“, kuriame skelbiamos 22 originalios solo dainos ir 10 harmonizuotų lietuvių liaudies dainų su fortepijono pritarimu. Tai palengvino atlikėjų paieškas, jų susidomėjimą reikšminga Vlodo Jakubėno muzikinės kūrybos dalimi.

Daugelis Vlodo Jakubėno kūrybingos asmenybės gerbėjų ilgai laukėme monografijos „Vladas Jakubėnas“ pasirodymo (Devenių kultūros fondo lėšomis 1999 metais išleido J. Petronio leidykla). Profesorius Anicetas Arminas, ją rėsdamas, net du kartus lankėsi Čikagoje, sukaupe daug atsiminimų, dokumentinės medžiagos,

kuri padėjo suformuoti šios knygos struktūrą. Nors pratarmėje ir rašoma, kad „A. Arminas nesulaukė savo darbo vaisių, todėl, pagerbdami jo atminimą ir įdėtą triūsą, knygos struktūrą paliekame tokią, kokios norėjo šviesaus atminimo A. Arminas, parūpinęs ir visą ikonografiją“, tačiau knygos sudarytoja ir parengėja tapo tik Irena Skomskienė. Nepaisant to, monografiją turtina svarūs Algimanto Kalinausko, Petro Kuncos, Vytauto Kairiūkščio, Sauliaus Gerulio ir kitų, taip pat jo amžininkų Jeronimo Kačinsko, Aleksandro Kučiūno įdomūs pamąstymai. Labai vertingas skyrius „Atsiminimai apie V. Jakubėną“, kuriame išreikšta daug nuoširdžios šilumos šiai asmenybei.

Vlado Jakubėno gimimo 100-osios metinės pasitiktos daugybe koncertų, respublikiniu Vlado Jakubėno jaunųjų pianistų festivaliu-konkursu, kuris gegužės 14 dieną įvyko Biržuose, muzikologų konferencija, surengta Vilniuje, Lietuvos kompozitorių sąjungoje. Šiuos renginius papuošė ir J. Petronio leidyklos Kaune išleistas Vlado Jakubėno Styginių kvartetą Op. 4, partitūra ir balsai (išleista Jono ir Martyno Yčų knygų fondo lėšomis) su profesoriaus Petro Kuncos išanginiu straipsniu lietuvių ir anglų kalbomis.

Tarp gausybės temų, kurios buvo gvildentos mokslinėse konferencijose, surengtose jau atgavus nepriklausomybę, dar lieka neanalizuoti Vlado Jakubėno tautosakiniai darbai. O jų vis dėlto yra nemažai. Gaila, žinoma, kad jo kūrybinis palikimas, to palikimo kopijos neranda tinkamos ir visiems prieinamos vietos Lietuvoje. Tada, neabejotina, viską būtų galima vertinti platesniu žvilgsniu. Šiuokart mums žinoma tik keliolika Vlado Jakubėno šifruotų lietuvių liaudies dainų melodijų. Tai darydamas, jis atėjo į pagalbą žymiam tautosakininkui Jonui Baliui, kurio archyve buvo sukaupta, užfiksuota magnetofono juostose daug lietuvių liaudies dainų. Jas padainavo lietuviai, atvykę į JAV ne tik pokario metais, bet dar gerokai anksčiau suradę prieglobstį įvairiose šios šalies vietovėse. J. Balys tas dainas surinko ir užrašė, o Vladas Jakubėnas iššifravo jų melodijas. Susipažinus su pluošteliu šių melodijų, galima pastebėti, kad Vladas Jakubėnas nesistengė išryškinti kiekvieno dainininko individualaus atlikimo manierą, bet pateikė tikslų melodijos vingiavimą su nežymiais jos „pagražinimais“. Kelias šifruotas lietuvių liaudies dainų melodijas kompozitorius harmonizavo chorams.

Taigi Vlado Jakubėno pavardė visada skatina susimąstyti – kiek daug sugebėta aprėpti ir nuveikti. Turėtume didžiuotis, kad ši nepaprasta asmenybė priklauso Lietuvai, kad ji puošia ir turtina Lietuvos muzikos istoriją. Dar maloniau, kad Vladą Jakubėną „susigrąžino“ jo gimtieji Biržai, dabar jau turėdami Vlado Jakubėno muzikos mokyklą ir išpareigodami ateityje jį populiarinti. Tai – be galo gražu!